

ДЖЕРЕЛА ТЕРМІНОТВОРЕННЯ В СУЧАСНІЙ ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

Кравченко Т.П., канд. філол. наук, доцентка
Миколаївський національний аграрний університет
<https://orcid.org/0000-0001-5818-8307>

Шарата Н.Г., д-р пед. наук, професорка
Миколаївський національний аграрний університет
<https://orcid.org/0000-0002-6306-6934>

Анотація: У доповіді проаналізовано основні джерела та способи термінотворення в сучасній обліково-фінансовій терміносистемі української мови з урахуванням новітніх тенденцій розвитку фінансового дискурсу. Визначено провідні словотвірні моделі (морфологічні і синтаксичні), охарактеризовано роль запозичень, передусім з англійської мови, а також процеси калькування й адаптації іншомовних одиниць.

Ключові слова: обліково-фінансова термінологія, термінотворення, запозичення, калькування, терміносполуки, уніфікація.

Сучасний розвиток обліково-фінансової терміносистеми української мови відбувається в умовах глибоких трансформацій економічного середовища, зумовлених глобалізацією, цифровізацією та інтеграцією фінансових ринків. Як засвідчують новітні дослідження, фінансова сфера активно продукує нові поняття, пов'язані з інноваційними процесами, зокрема розвитком фінансових технологій, цифрових активів та нових форм банківських послуг [1]. Це, своєю чергою, стимулює інтенсивне оновлення термінологічного апарату.

Актуальність дослідження полягає у необхідності системного аналізу джерел термінотворення, що забезпечують функціонування обліково-фінансової терміносистеми в сучасних умовах. Як зазначали раніше, сучасна економічна термінологія характеризується взаємодією національних і запозичених елементів, що формують складну динамічну систему [3]. Водночас І. М. Кочан підкреслює важливість етапу унормування українського термінознавства [4].

Класичні підходи до аналізу терміносистем (Т. Панько [7], О. Чумак [5], О. Чуєшкова [8]) необхідно доповнити сучасними дослідженнями, які пояснюють вплив інформаційного середовища на формування фінансової термінології. Зокрема, сучасний фінансовий дискурс репрезентує ключові концепти, пов'язані з управлінням ризиками, інвестиціями, фінансовими інструментами та ринками [6], що відображає зміну структури та семантики терміносистеми.

Крім того, сучасне термінознавство наголошує на системності, точності та однозначності терміна як ключових вимогах до його функціонування [8]. У цьому контексті важливого значення набуває дослідження джерел формування термінів та їх адаптації до норм української мови.

Метою доповіді є визначення основних джерел термінотворення в сучасній обліково-фінансовій терміносистемі та окреслення провідних тенденцій її розвитку в умовах цифрової економіки.

Терміни, що ввійшли до обліково-фінансової терміносистеми сучасної української мови, сформовані такими способами:

– морфологічним: префіксацією (*макроінфляція, гіперстагфляція, субкредит*), суфіксацією (*хеджування, дотування, квотування, обліковість, витратність, кошторисність, офшорність*), нульовою суфіксацією (*збір*), основоскладанням як з суфіксацією, так і без неї (*лізингодавець, кредитоспроможність, платоспроможність, взаємоплатежі, криптовалюта, валютообмін*), словоскладанням (*аудитор-спадкоємець, траст-фонд, банк-форфейтор*), абрєвіацією, переважно ініціальною (*ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку, ЄБА – Європейська бізнес-асоціація, ЄЦБ – Європейський центральний банк, ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку, держмито*);

– семантичним: загальноживане слово «*привабливість*» має друге значення «*властивість, яка викликає інтерес, відкриває цікаві можливості*» [ВТССУМ с.925], однак в аналізованій терміносистемі почало позначати «*сукупність економічних, фінансових, юридичних та політичних умов, які визначають доцільність інвестування коштів у певний об'єкт (підприємство, галузь, регіон чи країну)*», а також набуло уточнювального прикметника «*інвестиційна*»;

– синтаксичним: *райфайзенівська система кредитування села, кредитування товаровиробників, фінансова стійкість, гіпердовгостроковий кредит, заробітна плата у конвертах* тощо.

Обліково-фінансові терміни не лише творяться на українському ґрунті, але й часто є запозиченими з інших мов, зокрема останні десятиліття з англійської мови, як-от: *аутсорсинг, бігдата, блокчейн, інвойс, дискаунт, лізинг, дериватив, форфейтинг*. Варто також зазначити, що терміни виникають внаслідок калькування з інших мов: *балансова вартість, метод середньозваженої собівартості, помилка попередніх періодів, рахунок переоцінки, справедлива вартість, чиста вартість активів*[3].

Функціонування і розвиток економічної термінології в українській мові супроводжується не лише активним термінотворенням, а й інтенсивним процесом адаптації іншомовних термінів, зокрема англомовних. Звідси виникає паралельне функціонування запозиченого й автохтонного терміна в цій термінології, пор.: *прибуток – профіт, перевідступка – форфейтинг*), що зумовлює необхідність термінографічної уніфікації.

Помітним словотвірним явищем в обліково-фінансовій терміносистемі є зростання продуктивності інтернаціональних префіксів і префіксоїдів, що й наводилося вище, як-то: **супер-** на означення вищої якості, підвищеної дії, головного елемента чогось (*суперінфляція, супердивіденд*); **суб-** позначає розташування під чимось, вторинність чого-небудь чи підпорядкованість (*субрахунки, сублізинг, субкредит*); **ре-** вказує на повторність дії, зворотну дію або протидію (*ревальвація, реструктуризація, реприватизація*); **де-** передає

значення скасування, повне відхилення, усунення або зворотну дію щодо значення основного слова (*дедоларизація, девальвація, делістинг*); **анти-** вказує на протилежність, протидію або заміну чогось (*антидатування, антидемпінг, антиінвестиції*); **гіпер-** вказує на підвищення норми, надмірність, дуже високий ступінь ознаки або збільшення чого-небудь (*гіперінфляція, гіперстагфляція*); **контр-** означає протидію, протилежність або відповідну дію (*контрбаланс, контрпропозиція, контрагент*); **макро-** позначає великий розмір, значну величину, масштабність (*макрофінансування, макрокредитування, макроінвестиція*); **мікро-** передає значення дуже малий, найдрібніший (*мікrokредит, мікропозика, мікрофінансування*); **квазі-** позначає несправжність чогось (*квазігроші, квазіоблігація, квазікеш, квазіціна*). Вищевказані префікси і префіксоїди доєднуються передусім до запозичених термінів різної структури та семантики, проте засвідчено поєднання з українськими основами. Нині для творення обліково-фінансових термінів стало часте використання інтернаціональних префіксів, префіксоїдів та препозитивних компонентів як латинського, так і грецького походження, що мають системно-типологічну функцію передачі фінансових явищ.

Зростає в обліково-фінансовій терміносистемі частка термінів-комполітів, утворених за допомогою як препозитивних компонентів іншомовного походження: **жиро-** (*жиробанк, жиророзрахунки*); **євро-** (*євровалюта, єврокредити*), так і термінологізація препозитивних компонентів української мови, як-то: **само-** (*самоокупність, самоінвестування*); **взаємо-** (*взаємонеплатежі, взаємозаборгованість*). Препозитивні компоненти іншомовного походження поєднуються переважно до запозичених простих основ, а українського – до різних за походженням, які мають у своїй структурі один-два суфікси чи суфікс і префікс.

Набувають поширення терміни-комполіти, що є назвами суб'єктів фінансових відносин, та утворені внаслідок поєднання основ дієслова, іменника та словотворчого суфікса, напр.: *позикодавець, лізингодавець; лізингоотримувач, вигодонабувач*. Перший компонент обліково-фінансовий термін, а другий – дієслівна основа питомого походження. Досі є продуктивним творення термінів-комполітів від іменникових основ різного походження, які передають явища і процеси обліково-фінансової сфери (*товарообмін, валютобмін, товарорух*).

В обліково-фінансовій термінології зростає частка термінів-юкстаполітів, утворених словоскладанням. Родове поняття в них виражає економічний або обліково-фінансовий термін, а видове – як з аналізованої термінології, так і загальноновживане слово, або ж термін з іншої терміносистеми, пор.: *інвестор-покупець, рахунок-фактура, тренд-аналітик, офіс-менеджер, ризик-менеджер, комплаєнс-офіцер, боржник-дебітор*. Найбільш продуктивними є терміни, перші частини яких нараховують більше десяти утворень, як-от: **банк-** (*банк-аваліст, банк-агент, банк-емітент, банк-кредитор, банк-ремітент, банк-пред'явник, банк-кореспондент, банк-фактор, банк-форфейтор* тощо); **бізнес-** (*бізнес-аналітик, бізнес-план, бізнес-програма* тощо); **компанія-** (*компанія-донор, компанія-реципієнт, компанія-інвестор* та ін.); **підприємство-** (*підприємство-боржник, підприємство-клієнт, підприємство-дилер* тощо);

країна- (*країна-банкрут, країна-боржниця, країна-донор, країна-позичальниця* т. ін.). Вони утворені поєднанням як власне українських компонентів, так і запозичених. Зростає питома вага термінів-комполітів та термінів-юкстаполітів в обліково-фінансовій термінології. Це один із найпродуктивніших способів творення термінів останнім часом.

Іншим, доволі поширеним способом, є синтаксичний, оскільки кількість дво- або багатоконпонентних обліково-фінансових термінів зростає з кожним роком. Цей процес пояснила Т. Панько, зауважуючи, що «кількісна перевага термінів-словосполучень у сучасній економічній термінології зумовлена як лексичною природою терміна, так і його функціональним призначенням, оскільки терміни-словосполучення не лише справляються з номінативним завданням, а й допомагають визначити обсяг позначуваних ними понять, зрозуміти їхнє місце в системі...» [5, с.126]. У подальшому продовжила розвивати цю думку О. Чумак, стверджуючи, що терміносполуки виникають унаслідок «послідовного приєднання до вихідного однослівного терміна слів-уточнювачів для конкретизації вихідного поняття і для утворення його видових корелятивів» [8, с.26].

Загалом обліково-фінансові терміносполучення структурно дуже схожі на складені терміни інших терміносистем, проте зі своєю специфікою, як-то: *фінансовий контролер, банківська група, єдиний фіксований податок, банк інкасувальний, банк з іноземним капіталом, земельний банк, статутний капітал, розподіл прибутку, нарахування дивідендів, нарахування витрат, класифікація витрат, витрати майбутніх періодів, облік кредиторської заборгованості, нарахування податкових зобов'язань* тощо. Здебільшого переважають дво- й трикомпонентні терміносполуки з головним словом – іменником. З-поміж цих терміносполучень велику групу становлять ті, семантичне навантаження яких передає останній компонент складних прикметників, а попередні лише звужують його зміст, пор.: *малопродуктивне виробництво, високоліквідна продукція, низькорентабельна продукція, низькододаткове виробництво*.

Отже, найпродуктивнішими залишаються морфологічний і синтаксичний способи термінотворення, які забезпечують системне поповнення термінологічного фонду.

Сучасні тенденції свідчать про посилення ролі англійських запозичень, що зумовлено розвитком фінансових технологій, глобалізацією фінансових ринків та активізацією міжнародної комунікації [1]. Водночас нові фінансові реалії, пов'язані з цифровими інструментами та ризик-орієнтованими моделями управління, сприяють формуванню нових термінів і концептів [2].

Паралельне функціонування питомих і запозичених термінів зумовлює варіативність терміносистеми, що актуалізує проблему її уніфікації та стандартизації.

Список використаних джерел

1. Бурцев Я.І. Розвиток фінансових технологій та сучасні тренди в банківській сфері. *Економіка та управління підприємствами*. 2024. № 3. С. 45–52.

2. Велущак М. Ключові концепти сучасного англомовного фінансового дискурсу. *Германська філологія*. 2024. № 2. С. 78–85.
3. Кравченко Т.П. Обліково-фінансові терміни в сучасній економічній терміносистемі. Наукові записки. Серія: Філологічні науки. 2025. Т. 2, № 214. С. 30–36. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-214.2>
4. Кочан І.М. Українське термінознавство: етап утвердження. *Термінологічний вісник*. 2019. Вип. 5. С. 25–32.
5. Панько Т.І. Системність і мотивованість у політекономічній термінології. *Мовознавство*. 1979. № 6. С. 15–19.
6. Сучасні підходи до термінознавства та вимоги до терміна. Електронний ресурс. URL: https://kaf.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/89/2021/01/ELLIC_2020.pdf (дата звернення: 29.04.2026).
7. Чуєшкова О.В. Аналітичні номінації в економічній терміносистемі (структурно-типологічний аспект) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2003. 189 с.
8. Чумак О.Г. Структурно-компонентна організація фінансово-бухгалтерських терміносполучень в українській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 1998. 189 с.

Abstract: The report analyzes the main sources and methods of term formation in the contemporary accounting and financial terminological system of the Ukrainian language, taking into account the latest trends in the development of financial discourse. The leading word-formation models (morphological and syntactic) are identified, the role of borrowings primarily from the English language is characterized, as well as the processes of calquing and adaptation of foreign-language units.

Keywords: accounting and financial terminology, term formation, borrowings, calquing, terminological collocations, standardization.

УДК 631.362.3

DOI 10.31521/978-617-7149-94-0-117

СТРУННЕ РЕШЕТО З ЦЕНТРАЛІЗОВАНОЮ СИСТЕМОЮ НАТЯГУВАННЯ СТРУН

Кришко М.В., аспірант

Центральноукраїнський національний технічний університет

<https://orcid.org/0009-0009-7168-3148>

Васильковський О.М., канд. техн. наук, професор

Центральноукраїнський національний технічний університет

<https://orcid.org/0000-0001-9590-742X>

Анотація: У роботі розглядається конструкція струнного решета для зерноочисних і насіннесортувальних машин із принципово новим механізмом натягування струн. Основна ідея полягає в заміні індивідуальних гвинтових натяжників одним централізованим механізмом: гвинтова тяга через систему двоплечих важелів і роликів натягує струни одночасно. Конструкція розглядається в контексті актуальних викликів: кліматичних змін, що підвищують вимоги до точності калібрування насінневого матеріалу, та відновлення аграрного сектору в умовах дефіциту кваліфікованих кадрів і